

This document has been provided by the International Center for Not-for-Profit Law (ICNL).

ICNL is the leading source for information on the legal environment for civil society and public participation. Since 1992, ICNL has served as a resource to civil society leaders, government officials, and the donor community in over 90 countries.

Visit ICNL's **Online Library** at
<http://www.icnl.org/knowledge/library/index.php>
for further resources and research from countries all over the world.

Disclaimers

Content. The information provided herein is for general informational and educational purposes only. It is not intended and should not be construed to constitute legal advice. The information contained herein may not be applicable in all situations and may not, after the date of its presentation, even reflect the most current authority. Nothing contained herein should be relied or acted upon without the benefit of legal advice based upon the particular facts and circumstances presented, and nothing herein should be construed otherwise.

Translations. Translations by ICNL of any materials into other languages are intended solely as a convenience. Translation accuracy is not guaranteed nor implied. If any questions arise related to the accuracy of a translation, please refer to the original language official version of the document. Any discrepancies or differences created in the translation are not binding and have no legal effect for compliance or enforcement purposes.

Warranty and Limitation of Liability. Although ICNL uses reasonable efforts to include accurate and up-to-date information herein, ICNL makes no warranties or representations of any kind as to its accuracy, currency or completeness. You agree that access to and use of this document and the content thereof is at your own risk. ICNL disclaims all warranties of any kind, express or implied. Neither ICNL nor any party involved in creating, producing or delivering this document shall be liable for any damages whatsoever arising out of access to, use of or inability to use this document, or any errors or omissions in the content thereof.

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕСТИТУЦИЯ НА ИМУЩЕСТВОТО НА ФОНДАЦИИТЕ, ОТНЕТО ПРЕЗ ПЕРИОДА 1948 – 1951 г.*

(съкратена версия)

Настоящият анализ си поставя за цел за отговори на следните въпроси:

- I. Какви са били основанията за отнемане на имуществото на фондациите през периода – 1948 - 1951 г.
- II. Има ли възможности за реституиране на отнетото имущество

За да се отговори на тези въпроси първоначално ще се изследва какъв правен режим е съществувал и е уреждал устройството, организацията и дейността на фондациите. Това изследване ще се разшири и с анализ на различните форми на дарителство, които са съществували и тяхното нормативно уреждане. Впоследствие ще се коментира с какви актове са били отнети имуществата на фондациите, както и на останалите формирания, чрез които се е осъществявало дарителство.

На последно място ще се коментират възможностите за възстановяване на отнетото имущество, както и ще се представи конкретен пример за успешно проведена реституция.

I. ПРАВНА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ НА ДАРИТЕЛСТВОТО В БЪЛГАРИЯ ДО 1951 г. И ОСНОВАНИЯ ЗА ОТНЕМАНЕ НА ИМУЩЕСТВОТО НА ФОНДАЦИИТЕ

Дарителството в България има своите корени още от епохата на Възраждането. Независимо, че легалното понятие фондацията е скрепено едва през 1933 г. със Закона

* © Български център за нестопанско право. Всички права запазени.

за юридическите лица, това обстоятелство не е било пречка за широкото развитие на дарителството след Освобождението, намерило израз в различни форми. В резултат на частни благотворителни инициативи са се създавали и поддържали сиропиталища, приюти за възрастни хора, болници. Материалното подпомагане на просветата се е отличавало също с голяма щедрост. Със средствата на дарителски фондове са се издържали стипендианти в страната и чужбина.

I.I Законодателна рамка, уреждаща различните форми на дарителството от 1879 до 1951 г.:

Условно този период може да се раздели на две, като вододелна е 1933 г., тъй като тогава се създава Законът за юридическите лица, който и скрепява легалното понятие фондация.

A. Законодателна рамка до 1933 г.:

1. Най-общият текст, прокламиращ правото на сдружавания се е съдържал в чл. 83 от **Търновската конституция**, според който “българските граждани имат правото да съставляват дружества, стига целта и средствата им да не принасят вреда на държавния и обществен порядък, на религията и на добрите нрави”.

Другите два основополагащи дарителството актове са: **Закона за наследството от 1890 г.** и **Законът за задълженията и договорите от 1892 г.** Тези два закона уреждат формата, предмета и действието на завещанието и съответно на договора за дарение и оттук правните рамки на фондациите и фондовете, образувани чрез завещание или дарение.

2. Специални закони или други нормативни актове, по силата на които се създават държавни или обществени фондове и фондации.

- **Закон за образуване на фонд “Добродетелна дружина в Букурещ”**,
- **Указ от 12.04.1899 г. за учредяване на “Фонд Генерал-майор Иван Кишелски”**. Организацията и дейността на този вид фондове се е уреждала с подзаконови актове.

Създадена се е практиката, когато надареният е държавата, дарението да се приема със закон, а когато надареният е бил община или училище – дарението да се приема с

протокол от заседанието на общинския или училищния съвет. Примери за закони, потвърждаващи тази практика са: *Законът за приемане на дарението на Луиза и Димитър Станишеви, Законът за дома на благотворителността и народното здраве “Д. Кудоглу” и др.*

- **Законът за бюджета, отчетността и предприятията от 1929 г.** урежда положението на фондовете, управлявани от Светия синод и епархийските духовни съвети. Бюджетите на тези фондове се утвърждават и контролират от Светия синод и бюджетно-контролна комисия, обнародват се в Държавен вестник, а в края на всяка бюджетна година се отчитат пред Окръжната сметна палата.

3. С Правилници се е уреждало управлението на фондове към различни институции:

- **Правилник за управлението на дарителските фондове при Министерството на народното просвещение и подведомствените му учреждения от 1918 г.**, съгласно който правилник, за да се учреди фонд към Министерството е било необходимо да се направи минимално дарение от 10 000 лв., а с дарение от 1000 лв. са се учредявали фондове към подведомствените на министерството учреждения. Министерството е било задължено да издава периодически “златна книга” на дарителите.

- **Правилник на Софийски Университет**, според който към Университета съществуват общи и частни фондове.

- **Правилник за фондовете при военното училище на Негово Величество.**

- **Правилник на Българската академия на науките за присъждане на награди от фондовете, които управлява.**

Б. След 1933 година:

1. **Закон за юридическите лица от 1933 г.**, който съдържа обособена глава, посветена на фондациите, уреждаща статута, организацията и дейността на фондациите. Законът въвежда положението, че “надзорната власт принадлежи на държавата и се упражнява според надлежния за целта министър”. По този начин законодателят ни е дал отговор на дискусияния още по това време въпрос трябва ли и

до каква степен държавата, в лицето на нейните органи да упражнява контрол върху организациите с нестопанска цел.

2.Наредба – закон за общественото подпомагане – от 1934 г. , чрез която се създава специален фонд за обществено подпомагане към Министерство на вътрешните работи и народното здраве. Създава се и Служба за обществено подпомагане към министерството, която е осъществявала надзор върху всички дружества, съюзи и организации за обществено подпомагане.

3.Наредба- закон за държавен надзор върху дружествата и сдруженията от 1938 г., с която се поставят под надзор всички сдружения или дружества с идеална цел, независимо от наименованието, което носят – “сдружавания, клубове, съюзи, както и организациите, регламентирани по специални закони като професионалните организации, читалища и т.н”

Фондациите са поставени под контрола на съответния ресорен министър, който има редица властнически правомощия, включително и да поиска прекратяване на фондацията.

На база на посочената законодателна рамка, дарителството се е осъществявало чрез следните правно-организационни форми:

А. Фондове:

- Фондове, създавани по силата на закон или на различни административни разпоредби от по нисък ранг. Изграждат се на всички възможни равнища – община, окръг, държава.

- Фондове, учредени доброволно - чрез завещание или дарение. Характеристиките им са следните: наличие на определен капитал в пари, ценна книжа или имот. За благотворителните цели, за които е създаден фондът се използват само лихвите или доходите, които носи дареното или завещано имущество. Имат Управителен орган (ефория). Не всички от фондовете са имали качеството на юридическо лице.

- Фондове, създавани в рамките на определена институция. Такива фондове са или “Завещатели и дарители” към Министерството на народната просвета, Българската академия на науките, Софийският университет.

В. Фондации:

- Фондации, учредени въз основа на дарение или завещание.
- Фондации, учредени по силата на закон или друг административен акт.

С. **Организации**, имащи самостоятелен статут и развиващи благотворителна дейност като институцията на Светия синод и др.

Така маркираната законодателна рамка дава най-обща представа за това как е било регламентирано и под какви форми е съществувало дарителството. По-надолу изложението се спира на начините за ликвидиране на дарителството след 1944 г. и по конкретно на основанията за прекратяване на фондациите и фондовете и отнемането на имуществата им.

I. II Основания за отнемане на имуществото на фондациите и прекратяване съществуването на фондовете:

След смяната на държавния строй на 9 септември 1944 г. основната идея е била, че цялата социална и благотворителна дейност трябва да бъде съсредоточена в ръцете на държавата и нейните органи. Основните актове, по силата на които се осъществява одържавяването на имуществото на фондове и фондации, са както следва:

1. Закон за бюджета на НРБ от 1948 г. Този закон предвижда включването на дарителски фондове в държавния бюджет. Към тези фондове попадат и фонд “Завещатели и дарители” към Министерствата на Народната просвета, Народното здраве и индустрията и занаятите. В началото на 20-те век фонд “Завещатели и дарители” е бил втория по големина след пенсионния фонд.

Множество фондове са били обединени под шапката на фонд “Завещатели и дарители” към Министерство на народната просвета, които с включването на фонда към държавния бюджет прекратяват съществуването си. Други известни фондове, които са били одържавени са: фонд “Българската добродетелна дружина от Букурещ” и фонд “Димитър Ценов”.

Приходите на включените в държавния бюджет фондове, по силата на този закон, започват да се събират в полза на държавното съкровище.

2. Указ за обществено подпомагане от 1951 г., издаден от Президиума на Народното събрание. Това е основният акт, по силата на който се ликвидират фондациите и благотворителните дружества.

Съгласно чл. 17 на този Указ *“всички благотворителни дружества и фондации, създадени с цел за обществено подпомагане, се задължават в тримесечен срок от деня на публикуване на указа да се ликвидират, като предадат имуществата си на народния съвет по седалището им, а паричните им средства се разпределят от Министерски съвет по предложение на Министъра на народното здраве и социалните грижи”*. Въз основа на закона е издадена Наредба № 2557 от 15.11.1951 за ликвидиране на благотворителните дружества и фондациите, съгласно която народните съвети съставят списъци на съществуващите им в района благотворителни дружества и фондации. Наредбата дефинира понятието благотворителни дружества и фондации, като казва, че това са *“всички сдружения, които имат за задача организирането и издържането на трапезарии за деца и възрастни, домове за сираци, детски летовища, домове за стари и недъгави хора, отпускане на помощи (стипендии) и всички благотворителни посмъртни дружества*. Наредбата предвижда, че в срок до 25 декември 1951 г. на народните съвети по места е следвало да се предадат всички недвижими покрити и непокрити имоти на ликвидираните дружества и фондации, заедно с инвентара, архивите и отчетните книжа. За предаденото имущество се съставят протоколи. Наличните средства, след приспадане на разходите по ликвидацията се превеждали по сметка на Министерство на народното здраве и социалните грижи, Дирекция *“Социални грижи”*. Всички ликвидационни преписки е следвало да бъдат изпратени в Министерство на народното здраве и социалните грижи, отдел Обществено подпомагане.

3. Други актове, които са засегнали съществуващите фондове и фондации:

а/Наредба – закон за Заем на свободата от 03.02.1945 г., по силата на която фондациите и фондовете са задължени да закупят голям брой облигации от заема. По този начин по-голямата част от фондовете влагат почти целия си капитал и дейността им става невъзможна.

б/Законът за национализация на частни индустриални и минни предприятия.

Пример за влиянието на този закон е историята на фондация “Тодор Пиперевски”. Фондацията престава да съществува с ликвидирането на АД “Чилов”, тъй като тя се е издържала от лихвите на вложения в това предприятие капитал.

4. Законът за изповеданията. Съгласно чл. 21 от Закона, заварените болници, сиропиталища и др. подобни, открити от изповеданията преминават под управлението на Министерството на народното здраве или на Министерство на труда и социалните грижи, а принадлежащите на този тип заведения движими и недвижими имуществата стават държавна собственост.

Пример е историята на Фондация “Димитър Константинов”. Фондацията е създадена през 1914 г. чрез дарение от Д. Константинов на триетажно здание на църквата “Св. Николай” в Плевен. Волята на дарителя е да се построи в града “сиротостаропиталище”. Съобразявайки се с волята на дарителя, ефорията изчаква повече от 10 години, за да се съберат необходимите средства от наемите на дареното здание и лихвите по тях. Официално сиропиталището е открито на 9 март 1940 г. Фондацията е закрыта през 1949 г. Приютът става държавна собственост. С разпореждане на МС от 31 юли 1952 г. зданието се предоставя на Градския народен съвет в Плевен. Сградата е съборена през 1969 г., на мястото и е построена сграда на БКП.

5. Закон за предаване имуществата на бившите дружествени девически професионални училища от 1946 г. съгласно, който се одържавяват всички имуществата, придобити чрез държавни, общински, обществени и др. помощи и училищни такси, завещания и др. и които са се използвали от дружествени и епархийски девически професионални гимназии. С този закон на практика се отнемат имуществата на девическите професионални училища, издържани от различни благотворителни дружества.

II. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕСТИТУЦИЯ НА ИМУЩЕСТВАТА НА ФОНДАЦИИТЕ

Пред периода 1992 – 1998 г. законодателят ни прокара редица закони, с които целеше постигането на реституция на отнетото имущество от физически и юридически лица, при наличието на предвидените в закона предпоставки.

1. Закон за възстановяване собствеността върху одържавени недвижими имоти /ЗВСОНИ/ приет е на 21 февруари 1992 г., претърпял е множество изменения и допълнения.

Съгласно разпоредбите на закона се възстановява собствеността върху недвижимите имоти, отчуждени по силата на изчерпателно изброени в закона актове и при наличието на три кумулативни предпоставки:

1. Към момента на влизане в сила на закона, имотите да са собственост на държавата, общините, обществени организации или на техни фирми или на еднолични дружества по чл. 61 от ТЗ;

2. Имотите да съществуват реално до размерите, в които са отчуждени;

3. Собствениците им да не са били обезщетени чрез изплащане на паричната им равностойност или с друг равностоеен имот.

Субектите, спрямо които се извършва реституцията са физически и юридически лица, чиито имоти са били отнети, техните наследници по закон или други правопримемници.

Могат ли фондациите да се третираат като субекти по този закон за отнето тяхно имущество?

Как следва да се интерпретира Указът за общественото подпомагане от 1951 г., с който се постановява ликвидиране на имуществата на фондации и благотворителни дружества?

По характера си този указ е нормативен, т.е. регулира материя и отношения, които би следвало да се регулират със закон. Основният въпрос, който се поставя е попада ли този Указ в сред актовете, за които се отнася реституционния закон. Отговорът на този въпрос следва да е отрицателен.

Аргументи: Този указ не е посочен изрично при изброяването на отчуждителните актове, а с оглед нормативния характер, който е имал е следвало да бъде изрично посочен. Последната част на чл. 1 от закона казва, че се възстановява собствеността и върху имущества “отнети от граждани в полза на държавата” чрез укази. Би могло да се приеме, а такава интерпретация се среща и в съдебната практика, че става дума за ненормативни укази, по силата на които се е отнемало имущество на

граждани в полза на Държавата. Конституционният съд се е произнесъл, че направеното по този начин общо формулиране не е най-удачното законодателно решение и би било добре да има конкретизация на указите, с които е било отнето имущество. В §2 от преходните и заключителни разпоредби на закона е предвидено МС да внесе законопроект за указите, с които е било отнето имущество на граждани в полза на Държавата. Не ни е известно такъв законопроект да е внасян или стигал до фазата на приет закон .

Чл.3 от Закона определя кръга от лицата, които имат право да претендират възстановяване на собствеността. Такава възможност съществува, както за физически, така и за юридически лица. Интерес представлява нормата на чл.3, ал.2 , която казва:

“Възстановява се собствеността на всички юридически лица, на църкви, на манастири, на джамии, на синагоги и на други религиозни общности, на читалища и на училища, чиито имоти са били отчуждени по начин, посочен в чл. 1 и чл. 2, ал. 1 и 2. Когато юридическите лица не съществуват при влизането на този закон в сила, правото на собственост се възстановява в полза на съдружниците или на членовете им, съответно на физическите лица, които са били членове или съдружници към момента на прекратяването им, съобразно правата на всеки от тях или на техните наследници по закон”.

Внимателният прочит на нормата води до извода, че фондациите, които не са съществували към момента на влизане на закона в сила и на които е отнето имущество, са изключени от кръга лица, на които се възстановява собствеността. Това е така, тъй като фондациите нямат членове в полза, на които да се възстанови отнетото имущество. Изречение второ от разпоредбата определя, че се възстановява собствеността на юридически лица с корпоративен характер, т.е такива които са имали физически субстрат под формата на членове в сдружения или на съдружници в търговските дружества. Фондацията и според законодателството ни от царско време е била юридическо лице, но без корпоративен характер /т.е няма членове и не възникват членствени правоотношения./ Следователно всички фондации, чието имущество е било отнето на основание изброените отчуждителни закони и които не са съществували като правни субекти към момента на влизане на реституционния закон в сила, /дори и да се приеме, че за тях всички останали законови предпоставки са налице/ биха били извън категориите лица, на които се възстановява собствеността.

Не би могъл да се постави и въпросът за възстановяване в полза на наследниците на учредителите на фондации по отношение на дареното или завещано от тях

имущество, с което е навремето е била създадена съответната фондация. Това би било в разрез със същността на учредяване на фондацията и целите, за които е било завещано или дарено съответното имущество.

През 1997 г. се предвиди и допълнително реституционно основание, скрепено в чл. 2, ал. 2 на ЗВСОНИ, който казва, че *“се възстановява правото на собственост върху всички движими и недвижими имущества, отнети без законово основание или отчуждени не по установения закон ред от държавата, общините и от народните съвети в периода от 09.09.1944 г. до 1989 г”*.

Тази реституционно основание предвижда хипотезите, “при които имотът не е бил надлежно одържавен въз основа на национализационен или благоустройствен закон, а е бил завзет от държавата, или процедурата по отчуждаването не е била спазена.

Тази разпоредба би дала основание за реституционни претенции на фондации, но за целта трябва да се изследва конкретно по какъв начин е била прекратена съответната фондация и как е било ликвидирано имуществото ѝ. Използвайки това основание, фондация Василяди /чийто пример ще бъде разгледан по-долу/ е обосновавала реституционните си претенции, поддържайки становището, че частната собственост е неприкосновена и актът на Министерски съвет, с който и е отнето имуществото е противозаконен. Като друг аргумент Фондацията изтъква, че съгласно действащия към момента на прекратяването ѝ Закон за юридическите лица, фондацииите се прекратяват със съдебно решение, каквото в конкретния случай не е било постановено.

2. Законът за обезщетяване на собствениците на одържавени недвижими имоти /Обн. в ДВ бр. 107 от 18.11.1997 г., претърпял множество изменения/. Този закон се приема на основание чл. 3, ал. 3 от ЗВСОНИ и се прилага в случаите, при които имотите, отчуждени при основанията, посочени в чл. 1 и 2 от ЗВСОНИ, не могат да бъдат върнати реално на собствениците или на техните правоприменници, поради това, че са станали публична собственост на държавата или на общините, придобити са добросъвестно от трети лица, или върху тях са извършени, при спазване на действащото законодателство, строежи или други промени.

Този закон, въпреки голямото му практическо приложение е своеобразно продължение на Закона за възстановяване собствеността върху одържавени недвижими

имоти. В този смисъл казаното за възможностите на фондациите да искат реституция важи в пълна сила и тук.

В закона са предвидени начините за извършване на обезщетяването, компетентните органи и процедурата, по която протича обезщетяването.

По–задълбочен коментар върху този закон, не следва да се прави, тъй като правото да се иска обезщетение /с някой от изброените в закона начини/ за отчужден имот е било погасено с изтичането на преклузивния срок, в рамките на който оправомощените лица са могли да направят исканията си. Този срок, който първоначално е бил шестмесечен от влизането в сила на закона, а впоследствие удължен до една година, е изтекъл на 24.04.1999 г.

Има и редица други реституционни закони, с които законодателят се е стремил да възстанови справедливостта по отношение на лицата или техните правоприменници, чието имущество е било отнето. Последователно държавата е прокарвала идеята за възстановяване на собствеността на физически лица, търговски дружества, кооперации, на различните вероизповедания, на католическата църква. Така например с изричен закон се възстановява отнетата от католическата църква собственост. За целта се приема Закон за възстановяване собствеността върху конфискуваните с Указ № 88 на президиума на НС от 1953 г. (необнародван) недвижими и движими имоти, принадлежащи на католическата черква в пределите на народна република България. В §1 на Преходните и заключителните разпоредби на Закона за вероизповеданията се предвижда възстановяване на собствеността върху одържавени, отчуждени, конфискувани или незаконно отнети имоти на основания, посочени в множеството реституционни закони. Интересен подход е възприет и по отношение на отнетото имущество от кооперациите. Законът за кооперациите предвиждаше възможност за възстановяване на дейността на прекратили съществуването си кооперации. Статут на възстановена кооперация имаше всяка кооперация, *“вписана в регистъра на съда след 7 август 1991 г. с наименование, седалище и предмет на дейност на съществувала кооперация, в която членуват най-малко 7 кооператори, които са членували в нея и към датата на изземване, одържавяване или преразпределяне на имуществото на кооперацията”*. На основание § 1 от Допълнителните разпоредби на Закона за кооперациите *“се възстановява правото на собственост на кооперациите и на кооперативните съюзи върху тяхното иззето, одържавено или преразпределено по*

какъвто и да е начин имущество след 10 септември 1944 г., ако искането за това е направено до 7 февруари 1993 г.”.

На фона на тази последователно прокарвана реституция основателно би бил въпросът, подлежи ли и по какъв начин на връщане имуществото, отнето от фондациите през периода 1948-1951 г.?

Прегледът на действащото законодателство не позволява да се направи извода, че съществуват основания за възстановяване на отнетото от фондациите имущество за периода от 1948 – 1951 г.

Основната причина е, че всички реституционни закони предвиждат възстановяване в полза на лица /било то физически или юридически/ или на техните правоприемници. В този смисъл основополагащ е въпросът за правоприемството на фондациите. Как и дали е възможно да се установи приемственост при фондациите?

Преведеният по-долу пример с Фондация “Василиади” разкрива опита да се установи правоприемство по отношение на имуществото на фонд “Д-р Н. Василиади” */един от известните фондове от царско време, създаден съгласно завещанието на д-р Никола Василиади от 1881 г. / и на това основание сега съществуващата Фондация “Василиади” да предяви реституционните си претенции.*

Пример с Фондация “Д-р Никола Василиади”:

През 1994 г. с решение на Габровския окръжен съд се учредява фондация “Д-р Никола Василиади”. В основата ѝ са дарствени актове, направени от физически и юридически лица, набрали общо сумата от 177 705 /неденоминирани/ лв. Вписаната в съдебното решение цел на фондацията е: “възраждане завета на д-р Н. Василиади за стимулиране и подпомагане развитието на ТМТ “Никола Василиади”, а чрез него на техническия и стопански напредък на страната.”. В Устава на фондацията, раздел “Имущество” е предвидено, че имуществото се състои и от възстановена собственост.

С последващи решения на Габровския окръжен съд са вписани следните обстоятелства:

- Променен е Уставът на фондацията, чийто чл. 1 вече гласи, че фондацията е правоприемник на фонд – ефория “Н. Василиади”, основана съгласно завещание от 10.06.1881 г. на д-р Василиади. Основна цел на фондацията е да развива

и осъществява идеите на Никола Василиади за широко политехническо обучение на младежта в Габрово.

- Уставът се съгласува с Министерство на търговията, за членове по право в Управителния орган на Фондацията се предвижда да са кметът на гр. Габрово, представител на Министерство на търговията и директорът на ТМТ.

- Променят се и органите на управление като вместо управителен съвет се избира Комитет, чиито членове са: кметът на гр. Габрово, трима представители на Министерство на търговията, директорът на ТМТ “Н. Василиади” и двама учители от училището.

С всички тези промени се е целяло привеждането на структурата на фондацията в съответствие тази на фонда “Н. Василиади”, съгласно неговия Правилник за управление от 1939 г.

Реституционни искания на фондацията:

Фондацията, на основание чл. 2, ал. 1, т. 3 от Закона за обезщетяване на собствениците на одържавени имоти, прави искане до Областния управител на Габрово за обезщетяването ѝ с компенсаторни записи за отнет имот, одържавен с акт за държавна собственост. С решение от 1999 г. Областният управител на Габрово признава правото на Фондация “Д-р Н. Василиади” да бъде обезщетена за отнетото ѝ имущество чрез издаването на компенсаторни записи, с които фондацията впоследствие се е слобила. С решението си областният управител е приел, че Фондацията е правопреемник на фонд “Н. Василиади” и като такава, при спазване и на останалите законови изисквания има право на обезщетение.

Съдебни дела :

Габровската окръжна прокуратура завежда срещу фондация “Василиади” обективно съединени иски, с които иска да: бъдат отменени направените вписвания в регистъра, в това число и решението за регистрацията на фондацията като постановени в нарушение на закона. Аргументите на прокуратурата са:

- Регистърният съд не е изследвал правосубектността на ЮЛ, направили дарение при учредяването на фондацията.

○ Не е било изследвано дали решенията за направа на дарение са били надлежно взети от Управителните органи на ЮЛ – учредители; **вписаното обстоятелство, че фондацията е продължител на фонда е нищожно. Основното твърдение на прокуратурата е, че не е възможно в охранително производство, каквото е регистрацията на ЮЛНЦ да се установява факта на правоприемство.**

○ При постановяване на решението за вписването на фондацията липсва писменото становище на прокуратурата. Фондацията е “неперсонифициран” субект, а съгласно учредителните документи се споменават членове, Общо събрание на членовете и др.

Прокуратурата прави искане за отмяна и заличаване на посочените от нея съдебни решения, с които са направени вписванията за фондацията.

Делото, по заведените от Габровската окръжна прокуратура искове е все още висящо. Правните изводи на съда, скрепени в окончателния съдебен акт биха били от голямо значение, тъй като с тях ще се отговори на въпросите, доколко законосъобразно е била учредена фондация Василяди и доколко фактът на правоприемството може да бъде установен и вписан по реда охранителното производство.

За целите на настоящия анализ, казусът с Фондация “Василяди” би могъл да се обобщи по следния начин:

Създава се фондация, нов правен субект, съгласно изискванията на съвременното българско законодателство. В идейно отношение фондацията е продължител на целите и идеите на Фонд Василяди. Фондацията създава структура, идентична на тази, с която се е управлявал фонда. Правоприемник ли е фондацията на фонда? В конкретния случай, фондацията се е опитала да установи факта на правоприемството си чрез декларирането му сред другите обстоятелствата, които подлежат на вписване по реда на охранителното производство. Факт е, че това обстоятелство, облечено с регистрационното съдебното решение на Габровския ОС, е дало основание на административния орган в лицето на областния управител на Габрово да го приеме за съществуващо и при спазване на останалите, предвидени от закона изисквания да обезщети фондацията за отнетата от фонд “Василяди” собственост с компенсаторни записи.

Декларирането на факта, че ще се следват нечии идеи не обосновава, обаче, възникването на правоприемство в юридическия смисъл на понятието.

В този смисъл, казусът с Фондация Василяди е частен и не може да послужи като пример за бъдещи процедури по отношение на отнети от фондациите имущества.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ:

В заключение следва да се отбележи, че настоящото ни законодателство не дава възможности за реституция на имуществовата, отнети от фондациите, освен ако тези фондации не са били правоприменици на прекратените след 1948 г., и като такива да са отговаряли и на кумулативно предвидените изисквания в реституционните закони. Прегледът на реституционните ни закони, показва, че въпреки широката формулировка при определяне на кръга от оправомощените лица, чието имущество се възстановява, фондациите не попадат в този кръг.

Въпросът за правоприменството на прекратените за периода от 1948-1951 г. фондации е основополагащ, но той би могъл да бъде решен единствено по законодателен път. Случаят с Фондация “Н. Василяди” е изолиран и той не дава отговор на въпроса как следва да се разреши въпросът с правоприменството на прекратилите съществуването си фондации

В тази връзка би било удачно да се помисли за законодателни решения в следните направления:

- Законодателно уреждане на реституцията на отнетото от фондации имущество, които са били принудително прекратени през периода 1948 – 1951 г.
- Възможно е да се помисли и за **създаването на специален фонд от Държавата**, в който да се включат имущества, които са принадлежали на фондациите, принудително прекратили съществуването си през коментирания период и които имущества съществуват все още в реални граници. Със средствата от този Фонд биха могли да се подпомогнат сега съществуващите неправителствени организации, което би било своеобразен механизъм за укрепване на финансовата им устойчивост.

Използвана литература:

Дарителство и дарителски фондации в България 1878 – 1951 г., съставители: Ст.н.с В. Николова, Н.с.д-р Р. Стоянова, Съюз на българските фондации и сдружения, София, 1997 г.

Енциклопедия Дарителството/ Дарителски фондови и фондации в България 1878 – 1951 г. том I, съставители: Ст.н.с. д-р В. Николова, Н.с.д-р Р. Стоянова, Съюз на българските фондации и сдружения, София 2000 г.

Енциклопедия Дарителството/ Дарителски фондови и фондации в България 1878 – 1951 г. том II, съставители: Ст.н.с. д-р В. Николова, Н.с.д-р Р. Стоянова, Съюз на българските фондации и сдружения, София 2002 г.

Законои:

Закон за бюджета на НРБ от 1948 г.

Закон за бюджета, отчетността и предприятията от 1929 г.

Закона за вероизповеданията – ДВ, бр. 120/2002 г.

Закон за възстановяване собствеността върху одържавени недвижими имоти – ДВ, бр. 15/1992 г.

Закон за възстановяване собствеността върху конфискуваните с Указ № 88 на президиума на НС от 1953 г. (необнародван) недвижими и движими имоти, принадлежащи на католическата черква в пределите на народна република България – ДВ, бр. 104/1992 г.

Закон за дома на благотворителността и народното здраве Д. Кудоглу от 1927 г.

Закон за задълженията и договорите от 1892 г.

Закон за изповеданията от 1949 г.

Закон за кооперациите – ДВ, бр. 113/1999 г.

Закон за наследството от 1890 г.

Закон за национализация на частни индустриални и минни предприятия от 1947 г.

Законът за обезщетяване на собствениците на одържавени недвижими имоти – ДВ, бр. 107 1997 г.

Закон за образуване на фонд “Добродетелна дружина в Букурещ” от 1901 г.

Закон за предаване имуществата на бившите дружествени девически професионални училища от 1946 г.

Закон за приемане на дарението на Луиза и Димитър Станишеви,

Закон за юридическите лица от 1933 г.,

Наредба - закон за държавен надзор върху дружествата и сдруженията от 1938 г.

Наредба – закон за общественото подпомагане – от 1934 г

Указ за общественено подпомагане от 1951 г., издаден от Президиума на Народното събрание

Указ за учредяване на “Фонд Генерал-майор Иван Кишелски” от 12.04.1899 г.

Правилници:

Правилник за управлението на дарителските фондове при Министерството на народното просвещение и подведомствените му учреждения от 1918 г.

Правилник на Софийски Университет

Правилник за фондовете при военното училище на Негово Величество.

Правилник на Българската академия на науките за присъждане на награди от фондовете, които управлява.